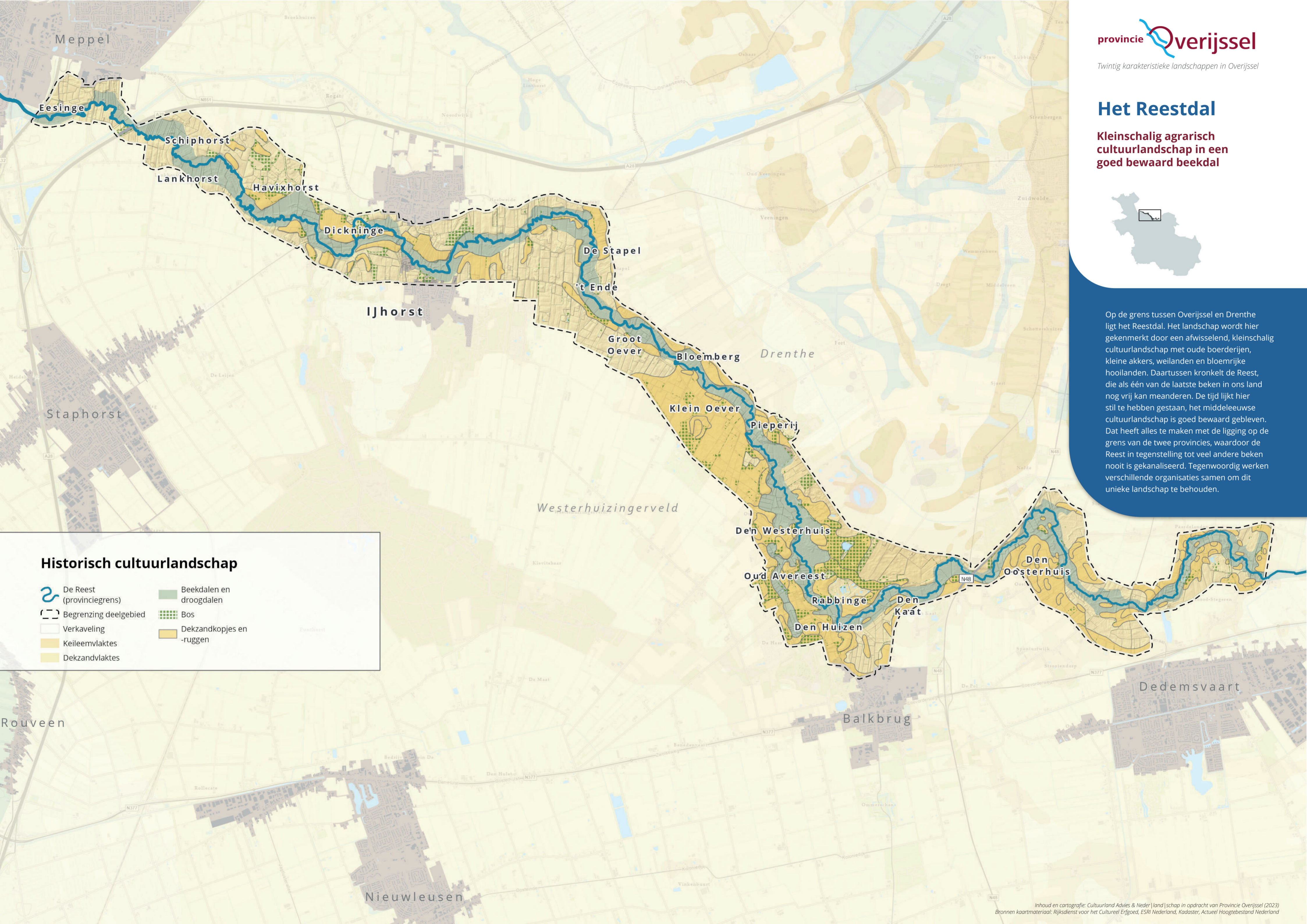

Het Reestdal

**Kleinschalig agrarisch
cultuurlandschap in een
goed bewaard beekdal**

Op de grens tussen Overijssel en Drenthe ligt het Reestdal. Het landschap wordt hier gekenmerkt door een afwisselend, kleinschalig cultuurlandschap met oude boerderijen, kleine akkers, weilanden en bloemrijke hooilanden. Daartussen kronkelt de Reest, die als één van de laatste beken in ons land nog vrij kan meanderen. De tijd lijkt hier stil te hebben gestaan, het middeleeuwse cultuurlandschap is goed bewaard gebleven. Dat heeft alles te maken met de ligging op de grens van de twee provincies, waardoor de Reest in tegenstelling tot veel andere beken nooit is gekanaliseerd. Tegenwoordig werken verschillende organisaties samen om dit unieke landschap te behouden.

Historisch cultuurlandschap

- De Reest (provinciegrens)
- Begrenzing deelgebied
- Verkaveling
- Keileemvlaktes
- Dekzandvlaktes
- Beekdalen en droogdalen
- Bos
- Dekzandkopjes en -ruggen

Tijdsvensters

Het Reestdal

1. Het natuurlijke landschap (< 1000 n.Chr.)

Gevormd door wind, ijs en water

Het Reestdal ligt aan de zuidkant van het Drents Plateau, dat bestaat uit stuwwallen die in de voorlaatste ijstijd zijn gevormd door het landijs uit Scandinavië. Ten zuiden van dit plateau ligt een uitgestrekte vlakte, waar ooit de Oervecht stroomde. Dit brede, vlechtende rivierensysteem heeft met haar eroderende werking de basis gelegd voor het Reestdal. In de laatste ijstijd is door de wind lokaal zand uit het dal gaan verstuiwen. De vele dekzandkoppen en -ruggen die in het Reestdal voorkomen stammen uit deze periode en zorgen ervoor dat de Reest soms scherpe bochten moet maken bij zijn weg door het landschap. Na de laatste ijstijd breekt een warmere, nattere periode aan. De hogere grondwaterspiegel zorgt ervoor dat het water tussen de dekzandhoogtes niet goed kan wegstromen. In deze afvoerloze laagtes komt vanaf ongeveer 5000 jaar geleden veenvorming voor. In de loop der tijd groeit dit veenmoeras verder uit tot grote hoogveenkoepels. Overtollig water uit de hoogveenkoepels wordt via krekken afgevoerd, waarvan de Reest er één is. Vanuit de omgeving van het huidige Slagharen en Lutten stroomt het water in westelijke richting af naar Meppel. De dekzandhoogtes steken als geïsoleerde eilandjes boven dit moerassige landschap uit.

Een prehistorische route tussen Ommen en Zuidwolde

Rondtrekkende jagers-verzamelaars zullen in de steentijd naar alle waarschijnlijkheid hun kampen hebben opgeworpen op de hogere dekzandruggen langs de Reest, al zijn de sporen van hun aanwezigheid schaars. Uit de nieuwe steentijd, de tijd van de eerste boeren, zijn meer vindplaatsen bekend. De bewoning lijkt zich dan te concentreren langs de middenloop van de Reest. Een doorgaande route die van Ommen via het Reestdal naar de uitloper van de stuwwal bij Zuidwolde loopt, speelt daarin een belangrijke rol. De beek wordt ter hoogte van de huidige Ommerweg overgestoken, vanaf daar zijn de dekzandruggen langs de middenloop goed toegankelijk. Dit beeld wordt bevestigd door verschillende archeologische vindplaatsen, zoals het graf uit de Klokbekercultuur dat bij Den Westerhuis is aangetroffen en de grafheuvels uit de bronstijd die bij Nolde nog altijd zichtbaar in het landschap liggen. De beneden- en bovenloop zijn moeilijker te bereiken, vondsten uit de prehistorie zijn daar dan ook schaars. Tussen de bronstijd en de vroege middeleeuwen breidt het veen zich steeds verder uit en raakt vrijwel het hele Reestdal onbewoond.

2. Middeleeuwse dorpslandschappen (1000 tot 1800)

Middeleeuwse ontginningen langs de benedenloop

Omstreeks het jaar 1000 vestigen de eerste nieuwe bewoners zich in het Reestdal. Dat begint bij de benedenloop, waar rond de tiende of elfde eeuw sprake is van boerderijen op de dekzandruggen. Deze hoogtes worden hier horsten genoemd, een naam die we veelvuldig terugvinden langs de Reest, zoals bij Schiphorst, IJhorst of Havixhorst. Ten tijde van de middeleeuwse ontginners bestaat een groot deel van het Reestdal nog uit ontoegankelijke broekbossen, hoogveenmoerassen en natte heidevelden. Langs de benedenloop worden eerst de broekbossen ontgonnen en volgt daarna een systematische ontginning van de hoogvenen, aansluitend op de ontginning van het hoogveen van Staphorst. De kleinere dekzandruggen langs de middenloop raken iets later bewoond, hier zien we in de twaalfde en dertiende eeuw de eerste permanente nederzettingen.

Broek- en horstenlandschap langs de benedenloop

De verschillen in de ondergrond in het Reestdal zorgen ook voor een duidelijk verschil in de ontwikkelingen van het cultuurlandschap langs de benedenloop, de middenloop en de bovenloop. Langs de benedenloop komen relatief veel

vruchtbare gronden voor. Hier spreken we van een broek- en horstenlandschap en komen kastelen en havezaten, zoals Havixhorst, Dickninge en Schiphorst tot ontwikkeling. Met hun grootgrondbezit drukken ze een flinke stempel op het gebied. Enkele nederzettingen zoals De Wijk en IJhorst groeien uit tot dorpen. Ook de boerderijen zijn hier statig, met grote voorhuizen.

Esgehuchtenlandschap langs de middenloop

Vanaf buurtschap De Stapel begint de middenloop van de Reest. Daar is het landschap van nature voedselarmer en komen geen kwelrijke broekgebieden voor. De achterlanden bestaan hier uit arme natte heidegronden en hoogveen. Door het ontbreken van de broekbossen is het landschap ook veel opener. Hier vinden we kleinere nederzettingen met minder welvarende boerderijen. Sommige dekzandruggen bieden slechts plaats aan één of enkele boerderijen, zoals bij Den Westerhuis en Den Oosterhuis het geval is. Avereest heeft met zijn kerk een centrale functie. De hooilanden zijn langs de middenloop minder voedselrijk en worden daarom extensief gebruikt. Voorbij Den Oosterhuis spreken we van de bovenloop van de Reest. Hier zijn de dekzandkoppen klein en komen veel natte laagtes voor, waardoor het gebied lange tijd amper bewoond werd. Ondanks de verschillen zien we langs de gehele loop van de Reest een min of meer vergelijkbare landschappelijke indeling, met de boerderijen en akkers op de dekzandruggen, aangrenzend de weilanden en de hooilanden in het beekdal. In het achterland liggen de woeste gronden.

3. Het moderne landschap (1800 tot heden)

Veranderende waterhuishouding door grootschalige vervening

Veranderende waterhuishouding door grootschalige turfwinning
Het graven van de Dedemsvaart in de eerste helft van de negentiende eeuw is de start van een nieuwe periode. In het Reestdal zelf wordt slechts op kleine schaal turf gewonnen, het landschap leent zich hier niet voor grootschalige vervening. Het ontginnen van de grote hoogveenmoerassen ten zuiden van het dal heeft echter een enorme invloed op de waterhuishouding. Het stelsel van wijken en afwateringssloten uit de grote veenderijen wordt aangesloten op de Reest. Het lozen van het zure veenwater, de vergrote waterafvoer en de steeds intensievere bemesting van de percelen grenzend aan de beek hebben grote ecologische veranderingen tot gevolg. Door de toenemende waterafvoer overstroomt de beek bovendien vaker en gaat deze sterker meanderen. Met de aanleg van het Ommerkanaal in de tweede helft van de negentiende eeuw verandert dat en wordt er beduidend minder water op de Reest afgevoerd, daarmee is de oude situatie enigszins hersteld.

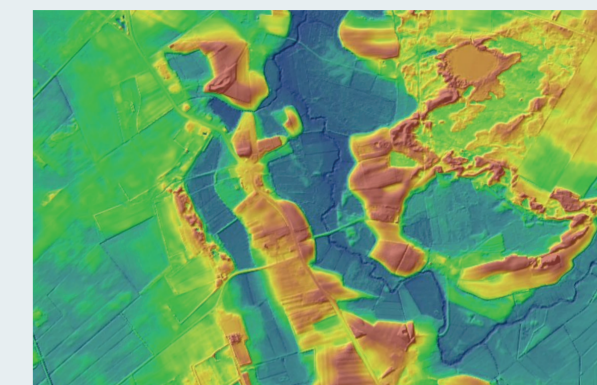
Natuur en landbouw

In de loop van de 20ste eeuw gaat de ontginning van de voormalige woeste gronden door. De gemeenschappelijke heidevelden zijn verdeeld en komen in particuliere handen, de introductie van de kunstmest maakt bovendien het gebruik van heideplaggen overbodig. Na de Tweede Wereldoorlog komen de ontwikkelingen in een stroomversnelling. Er worden verschillende plannen uitgewerkt om de Reest te kanaliseren, maar deze zijn nooit uitgevoerd. Dat heeft niet alleen te maken met de ligging als grensrivier, maar ook met de toenemende aandacht voor natuurschoon. Waar veel andere beekdalen tijdens de ruilverkavelingen zijn gekanaliseerd, wist de Reest deze dans te ontspringen. Wel zijn er ingrepen gedaan op de afwatering, zoals de aanleg van de Reestvervangende leiding. Door het bezanden en egaliseren van hooilanden langs de midden- en bovenloop zijn bovendien veel natuurlijke gradiënten verdwenen.

1. <1000 na Chr.

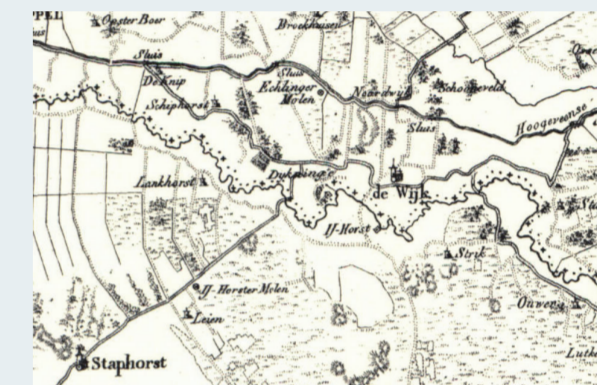
Het Reestdal ligt in een natuurlijke vlakte aan de zuidkant van het Drents Plateau, waar ooit de voorloper van de Vecht stroomde. Tijdens de laatste ijstijd werden vanuit dit dal hoge dekzandkoppen opgestoven, die bepalend zijn voor de loop van de Reest. In de natte laagtes rondom het beekdal komen vanaf ca. 5000 jaar geleden grote hoogvenen tot ontwikkeling. Op de hoogtekaart zijn de dekzandkoppen en -ruggen langs de Reest duidelijk zichtbaar.

2. 1000 tot 1800

Op de hogere dekzandkoppen langs de Reest komen vanaf de middeleeuwen de eerste permanente nederzettingen voor. De nederzettingen kennen allen een soortgelijke opbouw, met akkers op de hoge gronden en wei- en hooilanden in de laagtes. Wel is er in het cultuurlandschap een duidelijke driedeling te zien tussen de benedenloop, middenloop en bovenloop van de Reest. De historische kaart rechts toont het landschap langs de benedenloop van de Reest aan het begin van de negentiende eeuw.

3. 1800 tot heden

Door de grootschalige turfwinning in het achterland verandert de waterhuishouding in het Reestdal in de loop van de 19e eeuw sterk. Vanwege de ligging op de grens tussen twee provincies is de Reest echter nooit gekanaliseerd. Het dal vormt nog altijd een smalle strook met een bijzonder kleinschalig cultuurlandschap.

>> De Reest bij Dickninge. Bron: Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

